

Karelia-ammattikorkeakoulu
Sairaanhoitaja (AMK)

Kuvakortteja kommunikaation tueksi Siun soten yhteispäivvystykseen

Olli Koskinen

Opinnäytetyö, marraskuu 2024

www.karelia.fi

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2024
Sairaanhoitaja koulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijä(t)
Olli Koskinen

Nimeke
Kuvakortteja kommunikaation tueksi Siun soten yhteispäivystykseen.

Toimeksiantaja
Siun soten yhteispäivystys

Tiivistelmä
Opinnäytetyön tavoite on helpottaa Siun soten yhteispäivystyksen työntekijöitä tilanteissa, joissa yhteistä kieltä ei potilaan kanssa löydy. Opinnäytetyön tehtävä on tehdä, hyväksikäyttäen Papunetin kuvapankin kuvia, kuvakortteja kommunikaation tueksi Siun soten yhteispäivystykseen kommunikaation apuvälineeksi. Kuvakortit auttavat henkilöä ilmaisemaan tarpeitaan ja osallistumaan päivittäisiin toimintoihin. Kuva voi toimia välineenä, jolla viitataan asioihin, joita ei pysty ilmaisemaan sanallisesti tai sanattomasti. Se on myös tapa selkeyttää ja havainnollistaa sisältöä, joka saattaa olla vaikeasti ymmärrettävää puhuttaessa tai kirjoitetussa muodossa.

Kuvakortit ovat pohdittu yhdessä osaston kanssa päivystysympäristöön sopiviksi ja valikoitunut osaston toiveiden perusteella. Kuvakortit on tulostettu värillisellä tulosteella ja laminoitu. Korteista valmistettiin helposti selattava lehtiö, johon on helppo tarvittaessa tehdä jälkikäteen muutoksia. Toimeksiantajalla ei ole ollut käytössä vastaavanlaisia kuvakortteja aikaisemmin apuvälineenä. Apuvälineenä kuvakorttien tulisi helpottaa hoitajien ja lääkäreiden työtä tiettyjen kohderyhmien hoidossa, jos kommunikaation kanssa muuten on haasteita.

Tarvittaessa jatkokehitykseen on mahdollisuus. Jos käyttöönoton jälkeen havaitaan tarvetta jonkin tietyn kuvakortin lisäämiseen, laajentaminen nykyisiin kortteihin on myös helppoa. Tuotettujen korttien lisäksi on helppo Siun soten omaa ohjeistusta noudattaen kuvakommunikaatiosta, Papunetin kuvapankin kuvia hyödyntäen, tehdä korttien rinnalle muihin aiheisiin vastaavanlainen avuksi.

Kieli
suomi

Sivuja 33
Liitteet 1
Liitesivumäärä 2

Asiasanat
kommunikaatio, hoitotyö, apuväline

THESIS
November 2024
Degree Programme in nursing

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600 (switchboard)

Author (s)
Olli Koskinen

Title
Picture cards to support communication for Siun Sote's joint emergency room

Commissioned by
Siun Sote's joint emergency room

Abstract

The objective of this thesis is to assist employees of Siun sote's joint emergency room in situations where there is no shared language with the patient. The assignment of the thesis is to produce picture cards, with aid of Papunet's image bank, to be a tool to assist with communication in Siun sote's joint emergency room. Picture cards help a person to express their needs and participate in daily needs. With a picture can be expressed things, that can't be expressed by words or be expressed nonverbally. A picture is also a way to visualize content what is difficult to understand verbally or in writing.

Picture cards are discussed together with the emergency room to be suitable to emergency room environment. Cards are made by expectations of the emergency room. Cards are colour printed and laminated. Cards are made to easily browsable booklet, to where is easy to make changes afterwards. The client has not had similar picture cards as aid before. As an aid to communication, picture cards should help the nursing staff and doctors on treatment with certain patients if there are issues with communication otherwise.

If necessary, there is possibility to further development on cards. If there will be detected a need to add a certain card, extending the current booklet with additional cards is easy. In addition to produced cards, it is simple to follow Siun sote's own instructions on communicating with pictures, with aid of Papunet's picture bank, to produce similar booklet to be equivalent to now produced cards on other topics.

Language
Finnish

Pages 33
Appendices 1
Pages of Appendices 2

Keywords
communication, nursing, aid

Sisältö

1	Johdanto	2
2	Yhteispäivystys	3
2.1	Yhteispäivystys käsitteenä	3
2.2	Päivystyshoitotyötä ohjaavat lait	3
2.3	Yhteispäivystyksen asiakkaat	5
2.4	Päivystyksen haasteet hoitotyössä	5
3	Kommunikaatio ja sen haasteet	6
3.1	Mitä on kommunikointi	6
3.2	Afasia	7
3.3	Autismikirjon häiriöt	8
3.4	Kehityksellinen kielihäiriö	10
3.5	Selektiivinen mutismi	11
3.6	Maahanmuutto	12
4	Kommunikaation tukeminen	13
4.1	Mitä tehdä, kun potilas ei puhu?	13
4.2	Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi	14
4.3	Kuvakorttien käyttötarkoitukset	16
5	Opinnäytetyön tavoite ja tehtävä/tutkimustehtävä	17
6	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat	17
6.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	17
6.2	Toimeksiantaja, kohderyhmä ja lähtötilanne	18
6.3	Kuvakorttien valmistus ja käyttäminen	18
6.4	Tuotoksen arviointi	20
7	Pohdinta	22
7.1	Tuotoksen tarkastelu	22
7.2	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	24
7.3	Opinnäytetyön prosessin tarkastelu ja ammatillinen kasvu	25
7.4	Hyödynnettävyys ja jatkokehitysmahdollisuudet	25
8	Lähteet	26

Liitteet

Liite 1 Tiedonhaun taulukko

1 Johdanto

Opinnäytetyön tavoite on helpottaa Siun soten yhteispäivystyksen työntekijöitä tilanteissa, joissa yhteistä kieltä ei potilaan kanssa löydy. Opinnäytetyön tehtävä on tehdä, hyväksikäyttäen Papunetin kuvapankin kuvia, kuvakortteja kommunikaation tueksi Siun soten yhteispäivystykseen kommunikaation apuvälineeksi.

Opinnäytetyössä tuotetaan Siun soten yhteispäivystykseen kommunikoinnin avuksi yhteispäivystyksen tarpeisiin sopivat kuvakommunikaatiokortit. Opinnäytetyö on yhteispäivystyksen omaan tarpeeseen tuotettu opinnäytetyö. Kuvakommunikaatiokorteilla tuetaan potilaan ja hoitohenkilökunnan välistä kommunikointia, jos tämän välillä on haasteita. Tämä haaste voi syntyä esimerkiksi kulttuurillisista ja kielellisistä eroista tai erilaisien oireiden tai sairauksien seurauksena, mikä vaikeuttaa olennaisesti päivystyksen sujuvaa toimintaa ja potilaiden asianmukaista kohtaamista. Yhteispäivystyksen tarpeisiin suunnitellut kuvakommunikaatiokortit voivat toimia tehokkaana välineenä tässä tilanteessa. Kuvat voivat olla visuaalisia apuvälineitä, jotka auttavat selittämään oireita, ohjeita tai muita tärkeitä asioita ilman kieliriippuvuutta. Tämä on erityisen tärkeää hätätilanteissa, joissa nopea ja tarkka viestintä on elintärkeää.

Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi on yleisnimitys erilaisille tavoille, joilla täydennetään, tuetaan tai korvataan puhuttua kieltä. Näihin keinoihin kuuluvat muun muassa kirjoittaminen, eleet, viittomat ja kuvat. Lisäksi niiden käyttöä voidaan tukea apuvälineillä, kuten kommunikointikansioilla, puhelaitteilla ja tietokonepohjaisilla kommunikointiohjelmilla. (Verner 2023.)

Kuvakommunikointi tarkoittaa erilaisten kuvasymbolien käyttöä puheen ja sanattoman viestinnän tukena. Kuvan avulla voidaan viitata asiaan, jota ei pystytä ilmaisemaan sanallisesti tai sanattomasti. Lisäksi kuvat toimivat keinona havainnollistaa sisältöä, jonka ymmärtäminen puheessa tai kirjoituksessa on haastavaa. Kuvia kannattaa käyttää kommunikointitilanteissa, vaikka niiden merkitys ei vielä olisi puhevammaiselle henkilölle selvä. Juuri tällaisissa

tilanteissa kuvat saavat merkityksensä, minkä jälkeen niitä voidaan hyödyntää ilmaisun välineinä viitattaessa kuvan esittämään asiaan. (Papunet 2023. B.)

2 Yhteispäivystys

2.1 Yhteispäivystys käsitteenä

Hyvinvointialueen on huolehdittava kiireellisen hoidon järjestämisestä tarjoamalla ympärivuorokautista päivystystä. Tämä päivystys tulee ensisijaisesti toteuttaa yhteispäivystyksenä, jossa yhdistyvät perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon palvelut sekä näiden tarvitsemat diagnostiikkapalvelut. Lisäksi terveydenhuollon yhteispäivystyksen yhteyteen on järjestettävä sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipäivystys. Yhteispäivystykset sijaitsevat käytännössä suurten sairaaloiden yhteydessä. Sosiaali- ja terveysministeriö voi antaa hyvinvointialueille luvan järjestää tämän lisäksi ympärivuorokautista päivystystä joko perusterveydenhuollossa tai akuuttilääketieteessä. (STM 2023.)

Pohjois-Karjalan keskussairaalan yhteispäivystys palvelee äkillisesti sairastuneita tai loukkaantuneita henkilöitä, jotka tarvitsevat hoitoa viimeistään vuorokauden sisällä sairastumisesta. Viivästynyt hoito saattaisi aiheuttaa pysyvää terveydellistä haittaa tai asettaa potilaan hengen vaaraan. (Siun sote 2023.) Päivystyshoidolla tarkoitetaan arviointia ja hoitoa, joka annetaan yleensä alle 24 tunnin kuluessa yhteydenotosta. Hoitoa ei voida lykätä myöhemmäksi ilman, että oireet pahenisivat tai vamma vaikeutuisi, minkä vuoksi sitä on tarjottava kaikkina vuorokaudenaikoina. Muun kiireellisen hoidon järjestämiseen pyritään päiväsaikaan terveyskeskuksissa, ja paikallisten olosuhteitten mukaan myös iltaisin tai viikonloppuisin. Päivystyshoidon määritelmä ei määrittele, missä hoito toteutetaan. (STM 2024)

2.2 Päivystyshoitotyötä ohjaavat lait

Kiireellistä hoitoa vaativa potilas ja päivystyksen osalta säädetään terveydenhuoltolaissa ja päivystysasetuksessa. (STM 2023.) ”Syyskuussa 2014 sosiaali- ja terveysministeriö antoi asetuksen kiireellisen hoidon perusteista ja päivystyksen erikoisalakohtaisista vaatimuksista (782/2014)”. (STM 2024.) Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strategisessa ohjelmassa sovittiin alueellisesta erikoissairaanhoidon uudistuksesta, joka tukee sosiaali- ja terveydenhuollon sekä maakuntaudistuksen toteutusta vuoden 2019 alusta alkaen. Ohjelman tavoitteena oli tehostaa erikoissairaanhoidon toimintaa ja saavuttaa säästöjä jo ennen sote-uudistuksen voimaantuloa.

Reformiministeriryhmä päätti hallitusohjelman ja marraskuussa 2015 tehtyjen linjausten pohjalta, että sairaalaverkkoa ja yhteispäivystyspalveluja kehitetään. Tämän seurauksena terveydenhuoltolakiin tehtiin muutoksia, jotka koskivat päivystyksen ja erikoissairaanhoidon rakenteita vuoden 2017 alusta alkaen. Lain pykälä 45 § ja 50 § muutettiin siten, että ne määrittelevät sosiaali- ja terveydenhuollon päivystysyksiköiden sekä valtakunnallisesti ja alueellisesti keskitetyn hoidon sairaalaverkoston rakenteet. (STM 2024.)

Suurin osa Suomen sairaaloista ovat julkisia. Hyvinvointialueiden keskussairaalat sekä yliopistolliset sairaalat vastaavat oman alueensa väestölle perushoidosta, sekä vaativasta erikoissairaanhoidosta. Vaativin erityistason erikoissairaanhoido on yliopistollisten sairaaloiden vastuulla koko maan väestön osalta. Lisäksi hyvinvointialueilla toimii muita sairaaloita, ja myös terveysasemien vuodeosastoja voidaan pitää sairaaloina. Yksityiset sairaalat täydentävät julkista terveydenhuoltoa. Yksityisten sairaaloiden osalta hoito rahoitetaan joko potilaiden omilla varoilla ja vakuutuksilla tai hyvinvointialueiden hankkimien palveluiden kautta (STM 2024.)

Laajan ympärivuorokautisen päivystyksen yksiköt järjestetään kahdessatoista sairaalassa. Näissä yksiköissä yhdistyvät erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon yhteispäivystykset, joihin kuuluu myös sosiaalipäivystys. Tällaisia yksiköitä on kaikissa viidessä yliopistollisessa sairaalassa (Helsingissä, Kuopiossa, Oulussa, Tampereella ja Turussa) sekä seitsemässä keskussairaalassa (Joensuussa, Jyväskylässä, Lahdessa, Lappeenrannassa, Porissa, Seinäjoella ja Rovaniemellä). (STM 2024.)

2.3 Yhteispäivystyksen asiakkaat

Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010) 50 § määrittelee kiireellisen hoidon järjestämisen. Kiireellinen sairaanhoito kattaa tilanteet, joissa äkillinen sairaus, vamma tai kroonisen sairauden paheneminen vaatii välitöntä hoitoa ja arviointia. Kiireellisen hoidon piiriin kuuluvaa hoitoa ei voida lykätä ilman, että oireet pahenevat tai vamma vaikeutuu. Kiireellisten hoitotarpeiden tunnistaminen, hoitoresurssien tehokas käyttö sekä potilaan oikea-aikainen ja tarpeen mukainen hoitopaikan valinta edellyttävät yhtenäistä kansallista ohjeistusta. (STM 2023.)

Päivystyksessä hoidetaan vain potilaat, joiden tutkimuksia ja hoidon aloittamista ei voida siirtää seuraavaan arkipäivään. Päivystykseen hakeutumista edellyttävät tilanteet ovat esimerkiksi aivohalvaukseen viittaavat oireet, tajunnan tason muutokset, voimakas rintakipu, sydämen rytmihäiriöt, hengitysvaikeudet, runsaasti verta vuotavat haavat, tapaturmat, murtumat, runsas nenäverenvuoto, vatsakipu, sietämätön äkillinen kipu, mielenterveyden häiriö, voimakas allerginen reaktio tai äkillinen yleistilan heikkeneminen. (Siun sote 2022.) Hätätilanteessa potilaalla on oikeus saada kiireellistä sairaanhoitoa kaikkialla Suomessa. Jos oleskelee pidempään mökkipaikkakunnallasi, voi saada kyseisen paikkakunnan sosiaali- ja terveyskeskuksesta myös kiireetöntä hoitoa. (Digi- ja väestövirasto 2023.)

Pohjois-Karjalan hyvinvointialueelle on kirjattu vuonna 2022 potilaita akuutti- ja kiirevastaanotolle 54 383. (THL 2023. B.) Päivystyshoitoa tarvinneiden potilaiden määrä oli THL:n hoitoilmoitusrekisterissä vuoteen 2014 asti hyvin tasainen, mutta tämä alkoi kasvamaan vuosien 2014–2018 välillä 53 prosenttia painottuen erityisesti uudelle akuuttilääketieteen erikoisalalle. (THL 2023. B.)

2.4 Päivystyksen haasteet hoitotyössä

Yliopistotason sairaaloiden yhteispäivystyksissä henkilöstön kuormitus on suurempaa verrattuna muihin sairaalatasoihin. Kuormituksen syyt viittaavat samanlaisiin syihin yleisesti kaikissa päivystyksissä. Niihin liittyvät esimerkiksi viivästykset jatkohoitoon pääsyssä, ei päivystyshoitoa tarvitsevien käyntien taustalla olevat erinäiset syyt sekä ajantasaisen lääkelistojen puute. (THL 2021.)

Palvelujärjestelmän suurimmiksi haasteiksi nähdään sairaalatasosta riippumatta perusterveydenhuollon riittämätön resurssien saanti, yhä sairaampien potilaiden hoitaminen kotona tai hoitolaitoksissa sekä ostopalveluiden hyödyntäminen. Päivystykseen tulee potilaita ei hoidollisista syistä, tai terveysasemien ruuhkautumisen seurauksena. (THL 2021.)

Perusterveydenhuollon resurssivaje, yhä sairaampien potilaiden hoitaminen kotona tai palveluasumisessa sekä ostopalvelulääkärien tai ulkoistusten käyttö muodostavat suuren osan tunnistetuista ongelmista. Yliopistosairaaloissa korostettiin, että päivystyspisteiden vähyys on suurempi haaste verrattuna muihin sairaalatasoihin, ja näissä sairaaloissa on myös tarve sosiaalipäivystykselle enemmän kuin muualla. Päivystyspalvelut ovat olennainen osa sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisuutta, mutta niiden vaatimia kustannuksia ja resursseja ei voida tarkasti arvioida kansallisesti tai kansainvälisesti, johtuen erilaisten kirjaamiskäytäntöjen moninaisuudesta. (THL 2023. B.)

3 Kommunikaatio ja sen haasteet

3.1 Mitä on kommunikointi

Kommunikaatio on prosessi, jossa tieto, ajatukset, tunteet tai viestit välittyvät henkilöiden tai ryhmien välillä. Se voi tapahtua monin eri tavoin, kuten sanallisena, sanattomana, visuaalisena tai digitaalisten välineiden kautta. Kommunikaation vaikeudet voivat johtua monista tekijöistä. Esimerkiksi

autismin kirjon erityisvaikeudet voivat estää kontaktin muodostamista. Kielenkehityksen ongelmilla on myös yhteys verbaalisiin taitoihin. Myös motoriset vaikeudet puheentuotossa voivat tehdä viestien tuottamisesta huomattavasti vaikeampaa. Erilaiset vammat, kuten kuulon tai näkökyvyn heikentyminen, voivat myös rajoittaa henkilön kykyä osallistua kommunikaatioon. (Autismisäätiö 2012.)

Kommunikointikyvyn kannalta on kolme tärkeää tekijää: funktio, ydintaidot ja välineet. Kun nämä kolme elementtiä ovat hallinnassa, myös halu osallistua vuorovaikutukseen vahvistuu. Kommunikaation funktiolla viitataan ihmisen taitoon hyödyntää kommunikaatiota sekä ymmärtää sen tarkoitusta ja vaikutuksia. Onnistunut viestintä edellyttää kommunikoivalta osapuolelta ydintaitoja, kuten aloitteellisuutta, vuorovaikutustaitoja ja sitkeyttä. Tarkasti valittu ja hallittu tapa kommunikoida toimii ilmaisun ja ymmärtämisen välineenä. (Autismisäätiö 2012.)

3.2 Afasia

Afasia voi ilmetä eri tavoin riippuen siitä, mitkä aivojen alueet ovat vaurioituneet. Se voi vaikuttaa esimerkiksi puheen selkeyteen, sanaston hallintaan, kieliopin ymmärtämiseen tai kykyyn lukea ja kirjoittaa. Afasia voi syntyä esimerkiksi aivohalvauksen, pään vamman tai muun neurologisen sairauden seurauksena. Aivoverenkiertohäiriöihin sairastuneista noin 45 prosentilla esiintyy akuutissa vaiheessa afasiaa. (Terveyskirjasto 2023.)

Afasian taustalla on yleensä aivovaurio, joka vaikuttaa aivojen alueisiin, jotka ovat vastuussa kielen tuottamisesta ja ymmärtämisestä. Tämä vaurio voi syntyä monista eri syistä. Kielellinen käsitteverkosto on hajautunut aivoissa eri osiin, jotka ovat kokoaikaisessa vuorovaikutuksessa keskenään. Yleisin afasian syy, jossa aivoverenkierron häiriö estää aivojen osia saamasta riittävästi happea ja ravinteita, mikä johtaa soluvaurioihin. Aivovauriot, jotka syntyvät pään iskusta tai onnettomuudessa, voivat vaurioittaa kielellisiä alueita aivoissa. Kasvaimet, jotka kehittyvät aivojen kielialueilla, voivat painaa niitä ja häiritä normaalia kielen

toimintaa. Aivojen tulehdukset tai aivokalvontulehdus, voivat vaurioittaa kielellisiä alueita. Afasian esiintymistapa ja vakavuus riippuvat siitä, missä aivojen osassa vaurio on tapahtunut, kuinka laaja se on ja miten kielen eri osa-alueet ovat vaikuttaneet. (Aivoliitto 2023. A.)

Afasian taudinkuvaan liittyy erilaisia ilmenemistapoja. Puheen tuotossa ei välttämättä ole ongelmaa, mutta sanojen etsiminen on vaikeaa, tai puhuminen voi olla hidasta ja vaivalloista, jolloin puheen ymmärtäminen yleensä säilyy paremmin. Puhe voi myös olla runsasta, mutta sisältää paljon epätavallisia tai virheellisiä sanoja. Tällöin afasiasta kärsivällä henkilöllä on usein merkittäviä vaikeuksia puheen ymmärtämisessä. (Terveyskirjasto 2023.)

Afasian vaikeusaste vaihtelee lievistä puhe- ja ymmärtämisvaikeuksista tilanteisiin, joissa kaikki kielelliset toiminnot ovat merkittävästi vaikeutuneet. On tärkeää huomata, että puhehäiriöistä huolimatta älykkyys ja ajattelukyky voivat pysyä ennallaan. Aivohalvaukseen liittyvät aivojen toiminnan häiriöt aiheuttavat usein myös muita oireita, kuten halvausoireita, muistiongelmia ja hahmottamisvaikeuksia. Puhe-elinten, kuten kurkunpään ja äänihuulten, toimintahäiriöt voivat lisäksi vaikeuttaa puheen tuottamista entisestään. (Terveyskirjasto 2023.)

3.3 Autismikirjon häiriöt

Autismikirjon häiriö on neurokehityksellinen häiriö, joka vaikuttaa yksilön kykyyn kommunikoida, ymmärtää sosiaalisia tilanteita ja käyttäytyä tietyllä tavalla. Autismin kirjo alkaa aina lapsuuden aikana. Se on nimensä mukaisesti "kirjo", mikä tarkoittaa, että se kattaa laajan kirjon oireita ja vakavuusasteita. Autismikirjon häiriö esiintyy eri tavoin eri yksilöillä, ja sen ilmenemismuodot voivat vaihdella lievistä vaikeuksista vakaviin haasteisiin. Autismikirjon häiriöiksi luokitellaan, autismi, Aspergerin oireyhtymä, Rettin oireyhtymä, epätyypillinen autismi eli laaja-alainen kehityshäiriö, tarkemmin määrittämätön laaja-alainen kehityshäiriö PDD-NOS, sekä Hellerin tauti eli disintegraatiivinen kehityshäiriö. (Terveystalo 2023.)

Autismikirjon häiriössä esiintyvät kielelliset vaikeudet liittyvät usein ydinoireisiin ja vaikeudet puheessa ja kommunikaatiossa voivat vaihdella laajasti. Jotkut saattavat olla täysin sanattomia, kun taas toiset voivat käyttää kieltä normaalisti, mutta eivät osaa käyttää sitä sosiaalisissa tilanteissa. Kuitenkin kehityksellinen kielihäiriö voi esiintyä myös itsenäisenä häiriönä autismikirjossa. Tällöin kielenkäyttötaitojen vaikeuden lisäksi ilmenee merkittäviä vaikeuksia kielellisten perusasioiden, kuten puheen ymmärtämisen ja, tai tuottamisen osalta. (Kehityksellinen kielihäiriö. 2019.)

Autismikirjon häiriötä diagnosoitujen ja hoidossa olevien lasten ja nuorten määrä on kasvanut vähitellen sekä Suomessa että kansainvälisesti. Tämä kehitys selittyy suurelta osin ulkoisilla tekijöillä, kuten lisääntyneellä tietoisuudella, parantuneilla diagnosointimenetelmillä, palveluiden paremmin saavutettavuudella, asiakirjakäytäntöjen eroilla sekä diagnostisten kriteerien muutoksilla. Tämän myötä tilastoihin sisältyy yhä useammin myös henkilöitä, joilla on lievempiä oireita eikä välttämättä älyllistä kehitysvammaa. (Autismikirjon häiriö 2023.)

Suomalaisessa lapsiväestössä autismikirjon häiriön esiintyvyydestä on viimeisten vuosikymmenien aikana tehty kolme tutkimusta, joiden tulokset heijastavat tekijöitä, jotka vaikuttavat esiintyvyyden vaihteluun. Pohjois-Suomessa Oulun ja Lapin läänissä tehty sairaala- ja kehitysvammalaitosten rekisteritutkimus vuosina 1996–1997 osoitti, että lapsuusiän autismi oli harvinaisinta 15–18-vuotiailla (0,06 %) ja yleisintä 5–7-vuotiailla (0,21 %) ICD-10:n ja DSM-IV:n mukaan. Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirissä vuonna 1992 syntyneiden lasten osalta tehty epidemiologinen tutkimus vuosina 2000–2002 (n = 4 424) paljasti autismikirjon häiriön esiintyvyyden 8–10-vuotiailla olevan 0,88 % ICD-10:n mukaan ja 0,84 % DSM-IV:n mukaan. Koko Suomen laajuinen rekisteritutkimus vuosina 2013–2015 (n = 177 193) puolestaan osoitti, että 7–9-vuotiailla esiintyvyyden oli 0,76 % ICD-10:n mukaan. (Autismikirjon häiriö 2023.)

Autismikirjon oireet ilmenevät tyypillisesti varhaislapsuudessa, yleensä kolmen ensimmäisen elinvuoden aikana, mutta ne eivät aina ole selvästi havaittavissa

ennen esikouluiän alkua. Autismikirjon henkilöillä voi olla vaikeuksia ymmärtää sanallista ja sanattomien viestien, kuten puheen, äänensävyn ja elekielen, merkityksiä. Myös katsekontaktin luominen ja ylläpitäminen voi olla haastavaa. Nämä piirteet ja oireet ovat vain esimerkkejä siitä, miten autismikirjon häiriöt voivat ilmetä. Oireet vaihtelevat henkilöittäin, ja osa autismikirjon henkilöistä pystyy elämään melko itsenäisesti, kun taas toiset voivat tarvita merkittävää tukea. (Terveystalo 2023.)

Autismikirjon häiriöön ei ole tällä hetkellä parantavaa hoitoa, mutta oireiden hallintaan on saatavilla tehokkaita tukikeinoja ja hoitomuotoja. Esimerkiksi erilaiset terapiat voivat olla avuksi, sillä niiden tavoitteena on kehittää autistiselle henkilölle vuorovaikutus- ja kommunikointitaitoja. Oikein valitun hoidon ja tuen avulla autismikirjon henkilöt voivat elää täysipainoista ja rikastuttavaa elämää huolimatta häiriöistään. (Terveystalo 2023.)

3.4 Kehityksellinen kielihäiriö

Kehityksellinen kielihäiriö on kielellinen kehityshäiriö, jossa lapsen kieli ei kehity odotetulla tavalla iän mukaisesti, vaikka ei ole ilmennyt muita älyllisiä tai neurologisia ongelmia. Se voi ilmetä vaikeuksina puheen tuottamisessa, sanavaraston rajoittumisena, lauserakenteiden ja kieliopin hallinnan ongelmina tai puheen ymmärtämisessä. Kehityksellinen kielihäiriö voi vaikuttaa eri osa-alueisiin kielenkäytössä, kuten äänteiden muodostamiseen, sananmuodostukseen, lauserakenteisiin ja vuorovaikutustaitojen kehitykseen. Häiriö ei ole seurausta esimerkiksi aivovauriosta tai kuulovauriosta, vaan liittyy lapsen kielen kehityksen poikkeavuuksiin. (Kehityksellinen kielihäiriö. 2019.)

Kehityksellinen kielihäiriö ilmenee suomessa lapsissa noin seitsemässä prosentissa. Kehityksellinen kielihäiriö ilmenee miespuolisilla lapsilla useammin kuin naispuolisilla. (Aivoliitto 2023. A.) Kehityksellinen kielihäiriö näkyy yleensä tilanteessa, jossa kommunikoidaan. Lapsella voi olla vaikeuksia oppia uusia sanoja, ja hän voi käyttää yksinkertaisia sanoja tai lyhyitä lauseita verrattuna ikätovereihinsa. Henkilö saattaa käyttää epäselvää puhetta, jossa äänteet

voivat olla virheellisiä tai epäselviä. Puheen tuottaminen voi olla hidasta ja vaikeaa. Puhuttaessa saattaa käyttää kieliopillisesti virheellisiä lauseita, kuten väärin taivutettuja sanoja tai yksinkertaisia lauseita, joissa ei ole monimutkaisempia rakenteita. Voi myös ilmetä vaikeuksia ymmärtää monimutkaisempia lauseita ja ohjeita, erityisesti silloin, kun ne sisältävät useita askelia tai abstrakteja käsitteitä. (Aivoliitto 2023. B.)

Ymmärtämisvaikeudet ovat yleisiä kehityksellisen kielihäiriön omaavilla henkilöillä. Näitä vaikeuksia voi kuitenkin olla vaikea tunnistaa arjessa, sillä tutut ympäristöt ja tilanteet tarjoavat usein sanattomia vihjeitä, joiden avulla lapsi pystyy toimimaan. Ymmärtämisen ongelmat voivat tulla esiin erityisesti silloin, kun lapsen täytyy seurata pidempiä, esimerkiksi koko ryhmälle annettuja ohjeita tai keskusteluissa käytetään monimutkaisempia käsitteitä. (Aivoliitto 2023. B.)

3.5 Selektiivinen mutismi

Valikoiva puhumattomuus on lapsuudessa kehittyvä sosiaalisen vuorovaikutuksen häiriö. Selektiivinen mutismi on harvinainen psykologinen häiriö, jossa lapsi ei puhu tietyissä ympäristöissä tai tilanteissa, vaikka hän pystyy puhumaan normaalisti kotona tai muiden tuttujen ihmisten kanssa. Häiriö voi ilmetä koulussa, ettei kykene ei puhumaan opettajille, eikä oppilaille, kun taas toinen pystyy puhumaan vain opettajille tai ainoastaan muille oppilaille. Yleensä tämä häiriö ilmenee lapsen ollessa varhaisessa kouluiässä ollessaan 3–5 vuotta ja liittyy usein ahdistuneisuuteen, erityisesti sosiaalisiin tilanteisiin, kuten koulussa, uusissa ympäristöissä tai tuntemattomien ihmisten seurassa. Selektiivinen mutismi ei ole tahallinen hiljaisuus, vaan kyseessä on vakava, ahdistuksesta johtuva kyvyttömyys puhua tietyissä tilanteissa. Häiriö voi vaikuttaa lapsen sosiaaliseen kehitykseen ja elämänlaatuun, mutta se on hoidettavissa terapeuttisilla keinoilla, kuten kognitiivisella käyttäytymisterapialla, joka keskittyy vähentämään ahdistusta ja edistämään kommunikaatiota. Häiriön kesto on tavallisesti yli viisi vuotta. Tehokas ja tarvittaessa pitkäaikainen kuntoutus voi auttaa yli puolta potilaista saavuttamaan remission. SSRI-lääkitys,

erityisesti fluoksetiini, yhdistettynä terapiaan voi lisätä kuntoutumisen onnistumisen todennäköisyyksiä. (Lämsä, T. & Erkolahti, R. 2013, Super 2022.)

3.6 Maahanmuutto

Maahanmuuttaja on yleinen termi, joka viittaa henkilöön, joka on muuttanut toiseen maahan. Yleisesti ottaen se tarkoittaa henkilöitä, jotka ovat syntyneet ulkomailla. Tämä käsite kattaa kaikki ne, jotka ovat muuttaneet Suomeen eri syistä, kuten perhesyistä, työn, opiskelun tai pakolaisuuden takia, joka johtuu heidän kotimaansa tilanteesta. (THL 2023.B.)

Ulkomaalaistaustaisten määrä on kasvanut tasaisesti kahden viime vuosikymmenen aikana. Vuonna 2022 ulkomaalaistaustaisten määrä oli 508 173. Heistä ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisia oli reilu 422 000 (83 %) ja toisen polven ulkomaalaistaustaisia reilu 86 000 (17 %). Vuoden 2009 aikana vieraskieliä puhuvien määrä ylitti 200 000 henkilön rajan, mikä oli 3,9 prosenttia Suomen väestöstä. Maamme vieraskieliä puhuvasta väestöstä yli kolmasosa (37 %) puhuu äidinkielenään joko venäjää tai viroa. (Tilastokeskus 2011.)

Suomeen saapuu vuosittain noin 30 000–40 000 henkilöä ulkomailta. Muualta muuttaneita tilastoidaan usein eri kriteerein, kuten kansalaisuuden, kielen tai alkuperämaan perusteella, jolloin eri kriteereillä saadaan vaihtelevia lukumääriä. Yleisessä keskustelussa puhutaan usein prosentiosuudesta 6,5 %, mikä tarkoittaa, että 6,5 % Suomen väestöstä on ulkomailla syntyneitä eli maahan muuttaneita. On kuitenkin tärkeää muistaa, että maahanmuutosta puhuttaessa vain osa Suomeen saapuneista jää tänne pysyvästi. (Tilastokeskus 2017)

Vuonna 2016 Suomessa asui lähes 244 000 ulkomaan kansalaista, mikä vastasi 4,4 prosenttia koko väestöstä. Ulkomailla syntyneitä henkilöitä oli maassa 358 000, ja heidän osuutensa väestöstä oli 6,5 prosenttia. Vieraskielisten henkilöiden määrä Suomessa oli 354 000, eli heidän äidinkieltensä ei ollut suomi, ruotsi tai saame. Ulkomaalaistaustaisia henkilöitä oli yhteensä 365 000. Ulkomaalaistaustaisilla tarkoitetaan henkilöitä, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tunnettu vanhempi on syntynyt ulkomailla. Näistä 307 000 (84 %) oli ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisia, ja 58 000

(16 %) toisen polven. Ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaiset ovat syntyneet ulkomailla, ja toisen polven ulkomaalaistaustaiset ovat syntyneet Suomessa. Ulkomaalaistaustaisten määrä on kasvanut tasaisesti viimeisten kahden vuosikymmenen aikana. (Tilastokeskus 2017)

Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan, ”Yhdenvertaisuusvaltuutettu saa ajoittain yhteydenottoja siitä, etteivät kielelliset oikeudet ole toteutuneet sosiaali- ja terveyspalveluissa. Jokaisella on oikeus valtion viranomaisessa tai kaksikielisessä kunnallisessa viranomaisessa käyttää suomea tai ruotsia. Näin siis myös esimerkiksi terveysasemilla, päivystyksessä tai sosiaalihuollossa.” (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2024.)

Viranomaisen tehtävänä Suomessa on edistää yhdenvertaisuutta. Erilaisten potilasryhmien vaatimat tarpeet tulisi ottaa huomioon ja eri väestöryhmien yhdenvertaisuutta on pyrittävä edistämään määrätietoisesti ja suunnitelmallisesti sosiaali- ja terveyspalveluissa. Viranomaisilla on velvollisuus kehittää suunnitelma yhdenvertaisuuslain pohjalta, joka tukee yhdenvertaisuuden toteutumista. Suunnitelmassa on otettava huomioon myös asiakaslain ja potilaslain säädökset, jotka koskevat asiakkaan oikeudenmukaista kohtelua sekä hänen yksilöllisten tarpeidensa ja kulttuurinsa huomioimista. Asiakaslain mukaan on asiakkaan oikeus saada laadukasta sosiaalihuoltoa asiallista ja tasapuolista kohtelua ilman syrjintää. Henkilön ihmisarvo on turvattava, samoin kuin hänen vakaumuksensa ja yksityisyytensä. Sosiaalihuollon järjestämisessä tulee huomioida asiakkaan toiveet, mielipiteet, etu sekä yksilölliset tarpeet, mukaan lukien hänen äidinkieltensä ja kulttuurinsa. (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2024.)

4 Kommunikaation tukeminen

4.1 Mitä tehdä, kun potilas ei puhu?

Puhevammaisen henkilön kohtaaminen voi aluksi olla haastavaa ja herättää epävarmuutta siitä, miten vuorovaikutuksessa tulisi edetä. Tärkeää on rauhoittaa tilanne alusta alkaen ja antaa riittävästi aikaa ilman kiireen tuntua. On tärkeää selvittää, mikä kommunikointikeino on jo käytössä, ja käyttää sitä tarpeen mukaan. Katsekontakti on tärkeä keino osoittaa, kenelle viesti on suunnattu. Keskustelussa mukana olevan henkilön tulisi käyttää selkokieltä ja puheen tulisi olla yksinkertaista, erityisesti jos puhehäiriö vaikuttaa kielen ymmärtämiseen. Kysymykset kannattaa esittää yksinkertaisina, yksi asia kerrallaan, ja tarvittaessa lisäkysymyksillä ja tarkennuksilla voi varmistaa, että viesti on ymmärretty oikein. (Aivoliitto 2023. A.)

Potilaasta otettava selvää, miten hän kommunikoi. Hänen kanssa on oltava katsekontaktissa. Potilaalta huomioitava henkilön aloite kommunikointiin ja hänen ilmauksensa kuten, ilmeet, eleet, toiminta, ääntely, osoittaminen, viittomat ja sanat, sekä vastattava niihin. Hoitajan on reagoitava hatariinkin kommunikointialoitteisiin aktiivisesti ja käytettävä ikä- ja kehitystasoon sopivaa kieltä. Aina ei voi ymmärtää, mitä toinen yrittää sanoa. Hoitaja ei voi teeskennellä ymmärtävänsä, jos ei ymmärtänyt. Potilaalle kerrottava, mitä ymmärretty ja pyydetty toistamaan. Hoitajan pyydettyä apua, koska joku toinen saattaa ymmärtää viestiä paremmin. Ympäristö on hyvä tarkistaa, koska taustamelu voi vaikeuttaa kommunikaatiota huomattavasti. (Papunet 2023. A.)

4.2 Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi

Kommunikointitaulut ovat tarkoitettu aihe- tai tilannekohtaisiin keskustelutilanteisiin sisältämään sanoja, jotka esitetään kuva- tai bliss-symboleilla. Taulukon sanat pystytään kokoamaan yksittäisiin laminoituihin arkkeihin tai useammasta sivusta koostuvaan kommunikointikansioon. Henkilökohtainen tilanteeseen sopiva kommunikaatiotaulu voi tapahtua erilaisten kommunikointisovellusten kautta, esimerkiksi tabletissa. Kommunikointitaulut toimivat tilanteissa, joissa pärjää rajatulla sanastolla. (Papunet 2023. C.)

Papunet ohjeistaa, miten opettaa potilaalle kuvakommunikaation aloittamista

1. Potilaalle opetettava kuvien käyttö yksi vaihe kerrallaan. Useampaa asiaa ei tulisi ottaa kerralla puheeksi, vaan pysyttävä yhdessä.
2. Tarvittaessa sivun muita kuvia voi laittaa piiloon, jos niistä tulee häiriötä potilaan keskittymiseen.
3. Läheiset otettava mukaan tilanteisiin, joissa kommunikoidaan kuvilla. Ohjaus ja tuki on tärkeää niin omaisille kuin potilaillekin.
4. Potilaan kehonkieli on otettava huomioon. Pystyasento on yleensä parempi, koska tästä helpompi nähdä erilaisia menetelmiä. Onko potilaalla käytössä silmälasit? On myös selvítettävä, onko potilaalla näkökentässä muutoksia? Potilaan tulisi kuulla selkeästi tilanteessa.

(Papunet 2023. C.)

Hyvä kuvakortti kommunikaation avuksi on selkeä, informatiivinen ja helppolukuinen visuaalinen apuväline, joka auttaa henkilöitä ilmaisemaan itseään ja ymmärtämään viestejä. Kuvakortin tulisi olla selkeä ja yksinkertainen. Suuria ja helposti erottuvia kuvia ja symboleita on hyvä käyttää. Kortissa tulisi välttää liikaa yksityiskohtia, jotka voivat aiheuttaa sekaannusta. Kuvan pitää olla selkeitä ja helppoja tunnistaa. Tarvittaessa kuvakortteihin voi lisätä lyhyitä kuvaustekstejä, jotta ne tukevat visuaalista viestintää. (Papunet 2023. C.)

Tapauksissa, joissa yhteistä kieltä potilaan ja hoitohenkilökunnan välillä ei löydy, kuvakortit helpottavat yleisesti kommunikaation toteutumista ja helpottavat potilasta kertomaan hoidontarpeesta, sekä hoitohenkilökunta saa tarvittavat tiedot potilaalta. Kommunikaation paranemisella ehkäistään väärinkäsityksien tai muiden haittatapahtumien syntymistä ja edistää potilasturvallisuutta. Tilanteessa, jossa potilas pystyy kommunikoimaan hoitohenkilökunnan kanssa kuvakorttien avulla, auttaa potilastyytyväisyyden ylläpitämisessä. Kommunikoinnin toteutuessa potilas saa turvallisuuden tunnetta, sekä ehkäisee potilaan stressiä tai ahdistusta. Kommunikaation toteutumisella potilas myös saa nopeampaa ja tehokkaampaa hoitoa. Kommunikoinnin toteutumisella myös varmistetaan, että potilaan itsemääräämisoikeus myös toteutuu, kuvakorttien avulla he voivat ilmaista toiveensa ja valintansa selkeämmin. (Papunet. 2023. A.)

Sanattomat ilmaisut ovat olennainen osa viestintää ja ne parantavat kommunikoinnin sujuvuutta, vaikka apuvälineitä käytettäisiin. Katse, ilmeet, eleet ja toimintatavat ovat luonnollisia viestintäkeinoja, joita ei pidä unohtaa apuvälineen käytön aikana. Sanattomat viestit ovat nopeita ja spontaania reagoitua, jotka helpottavat viestintää. Esimerkiksi kuulumisia kysyttäessä katse, ilmeet ja eleet antavat usein ensimmäisen vastauksen, ennen kuin sanallinen kertomus kuulumisista alkaa. Apuvälineen käyttäminen vaatii lähes aina enemmän vaivannäköä, ja piirtäminen voi olla hyödyllinen tapa ilmaista itseään silloin, kun sanallinen ilmaisu ei ole mahdollinen. (Papunet. 2023. A.)

4.3 Kuvakorttien käyttötarkoitukset

Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi on yleisnimitys erilaisille tavoille, joilla täydennetään, tuetaan tai korvataan puhuttua kieltä. Näihin keinoihin kuuluvat muun muassa kirjoittaminen, eleet, viittomat ja kuvat. Lisäksi niiden käyttöä voidaan tukea apuvälineillä, kuten kommunikointikansioilla, puhelaitteilla ja tietokonepohjaisilla kommunikointiohjelmilla. (Verner 2023.)

Kuvakommunikointi tarkoittaa erilaisten kuvasymbolien käyttöä puheen ja sanattoman viestinnän tukena. Kuvan avulla voidaan viitata asiaan, jota ei pystytä ilmaisemaan sanallisesti tai sanattomasti. Lisäksi kuvat toimivat keinona havainnollistaa sisältöä, jonka ymmärtäminen puheessa tai kirjoituksessa on haastavaa. Kuvia kannattaa käyttää kommunikointitilanteissa, vaikka niiden merkitys ei vielä olisi puhevammaiselle henkilölle selvä. Juuri tällaisissa tilanteissa kuvat saavat merkityksensä, minkä jälkeen niitä voidaan hyödyntää ilmaisun välineinä viitattaessa kuvan esittämään asiaan. (Papunet 2023. B.)

Kuvakortit voivat auttaa henkilöä ilmaisemaan tarpeitaan ja osallistumaan päivittäisiin toimintoihin, kuten ruokailuun, pukeutumiseen ja leikkiin.

Kuvakortteja voidaan käyttää myös ajanhallinnassa ja päiväjärjestyksen hahmottamisessa. Henkilö voi näin korttien avulla hahmottaa, mitä tapahtuu seuraavaksi ja valmistautua tuleviin aktiviteetteihin. On tärkeää huomata, että kuvakortit ovat yksilöllisiä ja niiden käyttöön vaikuttavat henkilön tarpeet ja

taidot. Kuvakorttien käyttö kommunikaation tukena voi olla osa laajempaa kommunikaatiomenetelmien, kuten puheen terapian, kokonaisuutta. (Papunet 2023. B.)

5 Opinnäytetyön tavoite ja tehtävä/tutkimustehtävä

Opinnäytetyön tavoite on helpottaa Siun soten yhteispäivystyksen työntekijöitä tilanteissa, joissa yhteistä kieltä ei potilaan kanssa löydy. Opinnäytetyön tehtävä on tehdä, hyväksikäyttäen Papunetin kuvapankin kuvia, kuvakortteja kommunikaation tueksi Siun soten yhteispäivystykseen.

6 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat

6.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Opinnäytetyön toteutustavaksi on valittu toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallinen opinnäytetyö pohjautuu käytännön ongelmaan, johon etsitään ratkaisua opinnäytetyön kautta. Tällainen työ on työelämälähtöinen, ja sen toiminnallisen osuuden tuloksena syntyy konkreettinen tuote tai ratkaisu, kuten ohjeistus, palvelupaketti, suunnitelma, konsepti tai malli. Toiminnallisessa opinnäytetyössä voi olla ulkopuolinen toimeksiantaja, mutta se voi myös kohdistua oman yrityksen tai liiketoimintaidean kehittämiseen. (Karelia amk 2023.)

Tutkimuksellisessa kehittämistyössä keskitytään työelämän kehittämiseen tutkivalla lähestymistavalla. Tässä prosessissa yhdistyy käytännön kehittämistoiminta sekä tutkimusmenetelmien soveltaminen ja kerätyn aineiston analysointi. Työn taustalla on työelämästä nouseva käytännön ongelma ja siihen liittyvät kysymykset, jotka ohjaavat tiedonkeruuta ja tutkimustyötä

käytännön ympäristössä. (Jamk 2024.) Opinnäyte työ on toiminnallinen, koska siinä tuotetaan fyysinen apuväline osaston omasta pyynnöstä.

6.2 Toimeksiantaja, kohderyhmä ja lähtötilanne

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Siun soten yhteispäivystys. Kohderyhmänä on avustaa päivystyksen henkilökuntaa asiakkaiden kanssa, joilla saattaa olla vaikeuksia kommunikoida tai ilmaista itseään sanallisesti. Yhteispäivystyksessä ei ole ollut vastaavanlaisia kuvakortteja käytössä entuudestaan, jonka vuoksi toimeksianto tuli tarpeelliseksi. Erityisiä potilastyyppejä ovat henkilöt, joilla on kielellinen kehitysvamma, autismitietäminen häiriö, afasia, tai kielenä jokin muu kuin suomi tai englanti. Potilaat, joilla on edellä mainittuja oireita tai muita neurologisia haasteita, voivat hyötyä kuvakorteista, jotka tarjoavat vaihtoehtoisen kommunikaation. Potilaat, joilla on kognitiivisia haasteita, voivat hyötyä yksinkertaisista visuaalisista ohjeista ja muistutuksista. Potilaat, joiden äidinkieli ei ole palvelun tarjoajan käyttämä kieli, voivat hyötyä kuvakorteista kielimuureista huolimatta. Henkilöt, joilla voi olla kuulon tai näön heikkenemistä, voivat hyötyä selkeästä ja visuaalisesta viestinnästä. Kuvakortit voivat auttaa selittämään hoito-ohjeita ja vähentämään lasten vanhempien ja hoitajien stressiä ja ahdistusta päivystystilanteissa.

6.3 Kuvakorttien valmistus ja käyttäminen

Kuvakortit otettiin Siun soten itse suosittelmasta Papunetin kuvapankista päivystysympäristöön sopivista kuvista. Kortit tulostetaan ja laminoidaan. Valmistamisen jälkeen valitaan päivystysympäristöön sopiva käyttö- ja säilytystapa. Korttien valmistuksessa otettava huomioon, että korteissa on selkeät symbolit ja mahdollisesti mukana myös tekstit, jotka voivat auttaa henkilökuntaa ymmärtämään potilaan tarpeet. Korteiksi myös valittiin sellaiset, joita voidaan helposti vaihtaa tai päivittää tarpeen mukaan. Näin voi varmistaa, että ne vastaavat päivystyksen muuttuvia tarpeita. Korttien valinnassa myös valittiin kortit, joissa on selkeät ja kontrastiset kuvat, jotka voivat olla helpommin

havaittavissa ja ymmärrettävissä kiireellisissä tilanteissa. Kuvakortit ovat valittu sillä perusteella, jotta ovat hyödyllisiä muuttuvassa ja mahdollisesti kiireisessä ympäristössä, voivat auttaa selkeyttämään tietoa, parantamaan viestintää ja tehostamaan päätöksentekoa.

Kuvakortit toimivat hoitajien ja lääkäreiden apuvälineenä kommunikoinnissa potilaiden kanssa. Kortit ovat valittu, että näiden avulla pystyy tehokkaasti ja nopeasti yleisten ohjaavien aiheiden avulla helpottamaan potilaan diagnosointia, sekä tärkeimpien perustarpeiden ylläpitämiseen päivystyksessä olon ajan. Kortteihin on valittu kuvat, jotka ovat selkeästi ymmärrettävissä. Korteista on pyritty tekemään mahdollisimman helposti ymmärrettävät, joissa olisi yksinkertaiset ja selkeät visuaaliset merkit. Kuvien yksityiskohdat ovat pyritty valitsemaan mahdollisimman vähäisiksi. Kuvat ovat yleisesti tunnistettavia kuvia ja symboleita, jotka esittävät selkeästi esineitä, toimintoja tai tunteita. Kuvat ovat valittu riittävän suuriksi, ollakseen helposti tulkittavissa, kuvakorteissa on kuvan lisäksi suomenkielinen teksti. Kuvat on valittu niin, että minkäänlaista kulttuurillista väärinkäsitystä ei tule kuvista.

Kuvakorttien tekemisessä on otettava huomioon korttien valinta, on valittava kuvakortteja, jotka ovat kieliriippumattomia. Yksinkertaiset ja selkeät kuvat voivat auttaa viestinnässä eri kielten tai kulttuurien välillä. Kuvakortteihin on valikoituva kuvat, jotka kattavat yleisimmät hätätilanteet ja oireet. Nämä voivat auttaa nopeasti tunnistamaan potilaan tilan. Kortteihin on valittava myös kortteja, jotka esittävät erilaisia hoitotoimenpiteitä. Myös sellaisia, jotka auttavat keräämään potilaan perustietoja, kuten allergiat, lääkitys, mahdolliset sairaudet ja muut tärkeät tiedot. Jos potilas on kommunikointivaikeuksissa tai ei puhu yhteistä kieltä, valitaan kuvakortteja, jotka voivat auttaa potilaan ilmaisemaan perustarpeensa, kuten janon, kivun tai muun ongelman. Kortteihin sisällytetään myös potilasohjeistusta, jotka tarjoavat potilaalle ohjeita esimerkiksi lääkityksen ottamisesta, leikkaukseen valmistautumisesta tai muista hoidollisista toimenpiteistä. (Papunet. 2023. C.)

Kuvat voivat tukea potilasta siirtymisissä, eli siirtymisessä yhdestä tehtävästä toiseen, sekä auttaa ennakoimaan ja jäsentämään tulevaa tekemistä. Kuvien

avulla potilas saa selkeämmän käsityksen siitä, mitä häneltä odotetaan. Kuvatuesta on erityisen hyötyä potilaille, joilla on vaikeuksia keskittyä tai jotka ovat erityisen vilkkaita. Kuvat voivat olla esimerkiksi mainoslehtisten kuvia, valokuvia tai itse piirrettyjä kuvia. Papunetin kuvatyökalun avulla voi tulostaa yksittäisiä kuvia tai luoda toimintatauluja, kuvaviuhkoja tai päiväjärjestyksiä omatoimisesti. (Siun sote 2023.)

6.4 Tuotoksen arviointi

Palaute on toisen henkilön toiminnasta, työstä tai suorituksesta annettu arvio tai kommentti, joka voi olla positiivinen, rakentava tai kriittinen. Palautteen tarkoituksena on auttaa henkilöä ymmärtämään, mikä hänen tekemässään työssä on onnistunutta ja mitä voisi mahdollisesti kehittää. (TTL 2024.)

Luotettavan sote-tiedon perusta on huolellinen kirjaaminen ja tiedon tuottaminen. Käytännön työvälineet, kuten tietojärjestelmät, ovat keskeisessä roolissa tiedon nopeassa hyödyntämisessä ja sen käyttökelpoisuudessa. Riittävän selkeä ja kattava tilannekuva on välttämätön palveluiden kehittämiseksi. Tämä on tärkeää myös laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa, kun pyritään parantamaan palveluiden vaikuttavuutta ja varmistamaan niiden tasa-arvoinen saatavuus. (THL 2023. A.)

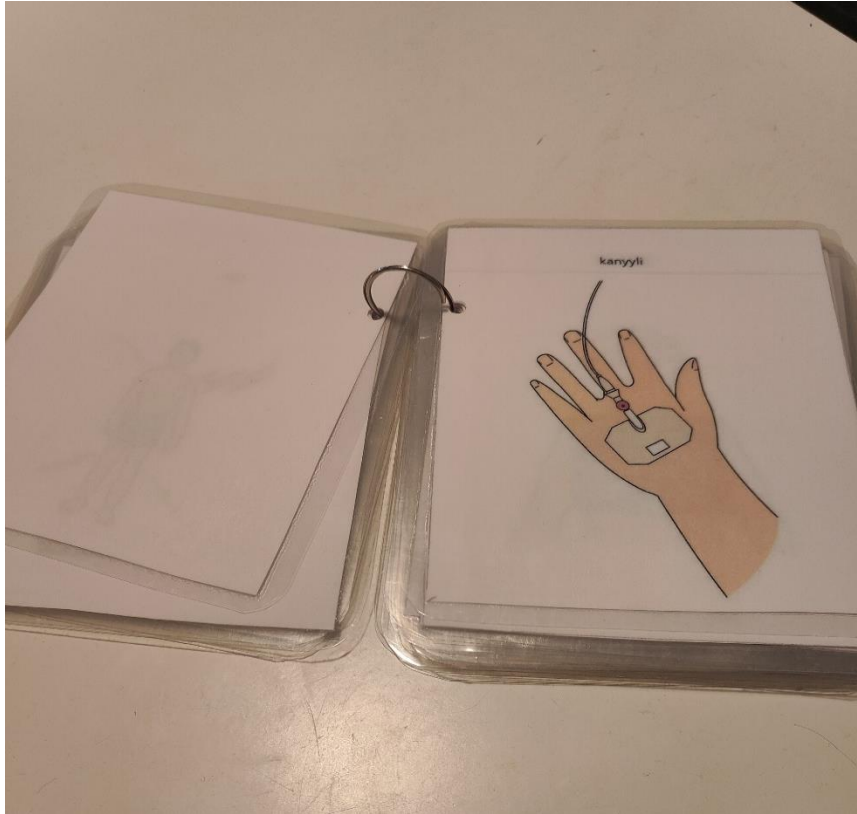
Opinnäytetyön tehtävänä oli tuottaa kuvakommunikaatiokortteja Siun soten yhteispäivystykseen. Kuvakortit ovat pohdittu yhdessä osaston kanssa päivystysympäristöön sopiviksi ja valikoitunut osaston toiveiden perusteella. Kuvakortit on tulostettu värillisellä tulosteella ja laminoitiin. (Kuva 1). Korteista valmistettiin helposti selattava lehtiö, johon on helppo tarvittaessa tehdä jälkikäteen muutoksia. (Kuva 2). Toimeksiantajalla ei ole ollut käytössä vastaavanlaisia kuvakortteja aikaisemmin apuvälineenä. Apuvälineenä kuvakorttien tulisi helpottaa hoitajien ja lääkäreiden työtä tiettyjen kohderyhmien hoidossa, jos kommunikaation kanssa muuten on haasteita. Kuvakorttien tulisi myös helpottaa oikean diagnoosin tekemistä, jos yhteistä kieltä ei muuten ole.

Palautteena tuotoksesta yhteispäivystyksestä kysyttiin hoitajilta avoin palaute. Avoimen palautteen tarkoituksena oli selvittää yhteispäivystyksen hoitajien mielipidettä opinnäytetyön tarpeellisuudesta yhteispäivystyksessä. Palautteen tarkoituksena oli selvittää, tuleeko kuvakorteille käyttöä ja kuinka helppokäyttöisiä kortit ovat. Myös korttien kuvien aiheiden onnistumisesta kysyttiin arviota. Palaute oli avoinna kaikille yhteispäivystyksen työntekijöille yhteispäivystyksen kansliassa. Vastaajamäärää ei ole kysytty. Palautteeseen on kerätty tiivistettynä palautteena tullut yleinen mielipide.

Yhteispäivystyksessä ei ole aikaisemmin ollut käytössä kuvakommunikaatiokortteja. Saadun palautteen mukaan tilanteita, joissa niille on tarvetta, "tulee aina välillä". Palautteen mukaan kuvakortit ja korttien aiheet olivat sopivat, ja näistä olisi apua peruskommunikointiin päivystysympäristössä. Palautteen mukaan kortit ovat helposti mukaan otettavat, sekä koon puolesta kätevä ottaa hoitotilanteeseen mukaan, sekä helppo säilyttää. Itse kuvista palautteena annettiin, että kuvat ovat tarpeeksi helposti ymmärrettävät ja selkeät. Palautteen tullessa käytännössä kortteja ei ollut vielä päästy potilastilanteessa käyttämään hyödyksi.

Kuva 1. Kuva kuvakorteista. (Kuva: Olli Koskinen).

Kuva 2. Kuva kuvakorteista. (Kuva: Olli Koskinen)

7 Pohdinta

7.1 Tuotoksen tarkastelu

Opinnäytetyön tavoite on helpottaa Siun soten yhteispäivystyksen työntekijöitä tilanteissa, joissa yhteistä kieltä ei potilaan kanssa löydy. Opinnäytetyön tehtävä oli tehdä, hyväksikäyttäen Papunetin kuvapankin kuvia, kuvakortteja kommunikaation tueksi Siun soten yhteispäivystykseen.

Suunniteltua opinnäytetyötä voidaan hyödyntää oikean potilastyypin tullessa hoitoon yhteispäivystykseen. Opinnäytetyö on suunniteltu olemaan tehokas apu kommunikoinnin tueksi, sekä olemaan helppokäyttöinen. Kuvakortit päivystyksessä ovat apuvälineenä viestinnän tehokkuudelle ja varmistaa, että tärkeä tieto välittyy kaikille potilaille, riippumatta kielistä, kulttuureista tai yksilöllisistä tarpeista. Kuvakorttien tarkoitus ei ole korvata

puhekommunikaatiota tai hiljaista kommunikaatiota, kuvakorttien tarkoitus on olla osastolla hoitajien ja lääkäreiden apuna kommunikaatiossa. Tuotettujen kuvakorttien käyttö on hyvin helppoa, eikä niihin tarvita minkäänlaista lisäkoulutusta.

Hyvä kuvakortti kommunikaation avuksi on selkeä, informatiivinen ja helppolukuinen visuaalinen apuväline, joka auttaa henkilöitä ilmaisemaan itseään ja ymmärtämään viestejä. Kuvakortin tulisi olla selkeä ja yksinkertainen. Suuria ja helposti erottuvia kuvia ja symboleita on hyvä käyttää. Kortissa tulisi välttää liikaa yksityiskohtia, jotka voivat aiheuttaa sekaannusta. Kuvan pitää olla selkeitä ja helppoja tunnistaa. Tarvittaessa kortteihin voi lisätä kuvakortteihin lyhyitä kuvaustekstejä, jotta ne tukevat visuaalista viestintää. Konkreettiset kuvat ja niiden merkitykset ovat helpommin ymmärrettäviä, opittavia ja muistettavia. Mitä suurempia vaikeuksia henkilöllä on tiedon käsittelyssä, sitä enemmän hän tarvitsee selkeää, konkreettista viestintää ja tilanteeseen liittyviä vihjeitä. (Papunet 2023. C.) Kommunikointikuvien merkitysten oppimisessa on keskeistä, että lähi-ihmiset toimivat esimerkkeinä kuvien käytössä arjen tilanteissa. Läheisten puhuessa he samalla viittaavat kuviin havainnollistaakseen viestinsä. Kommunikoinnin sekä toiminnanohjauksen apuvälineeksi soveltuvat kuvat, jotka ohjattava kykenee varmasti tunnistamaan. Kuvan tunnistukseen tarvitaan taitoa nähdä, tulkita ja ymmärtää visuaalinen ärsyke. Näkökykyyn vaikuttavat monet asiat, esimerkiksi lähinäkö, silmänliikkeiden hallinta, havaintokentän laajuus ja kyky erottaa kontrasteja. Kuvien tulkinta taas vaatii tiedonkäsittelytaitoja, kuten visuaalista hahmotuskykyä ja kykyä kompensoida näköön liittyviä haasteita. Näillä asioilla viitataan toiminnalliseen näkökykyyn. (Papunet 2023. C.)

Opinnäytetyössä tehdyt kuvakommunikaatiokortit ovat tehty edellä mainittujen ohjeiden mukaisesti. Kyseiset ohjeet ovat yhdenmukaiset Siun soten alueella suositeltavien vaihtoehtoisen kommunikaatiomenetelmien kanssa linjassa. Palautteen mukaan kuvakortit ja korttien aiheet olivat sopivat, ja näistä olisi apua peruskommunikointiin päivystysympäristössä. Itse kuvista palautteena annettiin, että kuvat ovat tarpeeksi helposti ymmärrettävät ja selkeät.

7.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Esteellisyydellä tarkoitetaan sitä, että henkilö on jollain tavalla sidoksissa käsiteltävään asiaan, siihen liittyviin osapuoliin tai asiaan liittyvän ratkaisun vaikutuspiiriin, mikä voi vaarantaa hänen puolueettomuutensa. Esteellisuuden arviointi perustuu siihen, että puolueettomuus on objektiivisesti arvioiden voinut joutua kyseenalaiseksi. Ammattikorkeakoulujen toiminnassa noudatetaan hallintolain esteellisyysääntöjä (ammattikorkeakoululaki 21 § 1 mom.), jotka koskevat kaikkia hallintoelinten jäseniä ja työntekijöitä päätöksenteossa, asioiden valmistelussa sekä asiantuntijatehtävissä. (Arene 2024.)

Tutkimuseettinen lautakunta määrittelee Hyvän tieteellisen käytännön (HTK) ”(HTK) peruseriaatteita ovat eurooppalaisen tutkimuseettisen ohjeistuksen mukaan luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto.” (Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2023.)

Luotettavuus takaa tieteellisen toiminnan korkean laadun kaikissa vaiheissa, kuten suunnittelussa, menetelmien valinnassa, analyyseissä ja resurssien käytössä. Tieteellinen toiminta suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan tarkasti, ja sen tulokset kirjataan ja informoidaan avoimesti, rehellisesti, objektiivisesti ja mitään tietoja peittelemättä. Rehellisyys ilmentää muiden työntekijöiden arvostusta, muiden sidosryhmien toimintaa tieteessä, yhteiskuntaa, ympäristöä, ekosysteemejä ja kulttuuriperintöä kohtaan. Vastuu tieteellisessä toiminnassa ulottuu sen koko elinkaareen ideoinnista ja kehittämisestä hallintaan, koulutukseen, ohjaukseen, toteutukseen, julkaisemiseen sekä tulosten ja vaikutusten arviointiin. Hyvän tieteellisen käytännön periaatteet pohjautuvat eurooppalaisiin suosituksiin ja edistävät vastuullisuutta tieteellisessä työssä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2023.)

Opinnäytetyössä on noudatettu edellä mainittuja eettisten periaatteiden mukaan hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. Siun sote itse käyttää Papunetin kuvapankin kuvia, joten kuvat ovat yhteensopivia mahdollisesti muissa Siun soten toimipaikoissa käytössä olleisiin kuviin. Opinnäytetyö on räätälöity juuri yhteispäivystyksen tarpeille sopivaksi ja helppokäyttöiseksi yhteispäivystyksen toiveiden mukaisesti. Opinnäytetyö vastaa opinnäytetyön tavoitteeseen ja

tehtävään. Opinnäytetyössä on käytetty hyväksi tekoälyä oman tekstin kieliasun tarkistamiseen.

7.3 Opinnäytetyön prosessin tarkastelu ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyö on kirjoitettu tekijän oman kiinnostuksen ja jaksamisen puitteissa. Opinnäytetyöllä ei ole ollut missään vaiheessa varsinaista aikataulua. Teorian perustana on käsitelty kommunikointia, sekä kuvakommunikointia. Teoriaa on myös yleisimmistä potilasryhmistä, sekä sairauksista, joille kuvakommunikointi voisi olla hyödyksi.

Opinnäytetyön tekoa vaikeutti toimeksiantajan niukka kommunikointi ja vähäinen ohjeistus aiheeseen, tai omien toiveiden ilmaiseminen. Opinnäytetyön aiheesta on hyvin vähän yhteensopivaa tieteellistä tutkimusta tehtynä ja julkaistuna, joka vaikeutti opinnäytetyön tekoprosessia, sekä tiedonhakuja.

Opinnäytetyön tekeminen ammatillisen kasvun näkökulmasta pääasioin nousee esiin kommunikoinnin tärkeys työskentelevien osapuolten välillä. Opiskelijan ohjauksen tärkeys nousee aktiivisen kommunikoinnin lisäksi tärkeimmiksi aiheiksi. Opinnäytetyön tekeminen opetti käytännössä, miksi aktiivinen kommunikointi ja riittävä ohjaaminen olisi tärkeää sen onnistuessa.

7.4 Hyödynnettävyys ja jatkokehitysmahdollisuudet

Tarvittaessa jatkokehitykseen on mahdollisuus, esimerkiksi maahanmuuton lisääntyessä, sekä suomen kielen äidinkielenä runsaasti enenevissä määrissä vähentyessä. Jos käyttöönoton jälkeen havaitaan tarvetta jonkin tietyn kuvakortin lisäämiseen, laajentaminen nykyisiin kortteihin on myös helppoa. Tuotettujen korttien lisäksi on helppo Siun soten omaa ohjeistusta noudattaen kuvakommunikaatiosta, hyödyntäen Papunetin kuvapankin kuvia, tehdä korttien rinnalle muihin aiheisiin vastaavanlainen avuksi. Jos käyttöönoton jälkeen on tarvetta isommalle kokonaisuudelle, oman organisaation ohjeistuksella, sekä

puheterapeutin avustuksella samoja kuvapankin kuvia hyödyntäen on mahdollista tehdä huomattavasti laajempi kokonaisuus kommunikaatiotaulukko. Jos kommunikointi tehdyn apuvälineen kanssa ei onnistu, on syytä pyytää ohjeistusta puheterapeutilta tai kommunikaatio-ohjaajalta.

8 Lähteet

- Aivoliitto. A. 2023. Kuvat arjen tukena.
<https://www.aivoliitto.fi/kommunikaatiokeskus/kehityksellinenkielihairo/vinkkeja-arkeen/kuvat/#b0caa473> 7.12.23
- Aivoliitto. B. 2023. Kehityksellinen kielihäiriö lapsilla ja nuorilla.
<https://www.aivoliitto.fi/kehityksellinenkielihairo/tietoa/#b0caa473> 27.11.2023
- Arene. 2024. Opinnäytetyön eettiset ohjeet.
<https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Opinn%C3%A4ytety%C3%B6prosessin%20eettiset%20suositukset%20muistilistat%20opiskelijalle%20ja%20ohjaajalle.pdf> 12.1.2024
- Autismikirjon häiriö. 2023. Käypä hoito -suositus. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. <https://www.kaypahoito.fi/hoi50131>
- Autismisäätiö. 2012. Kommunikaation tukeminen
<https://haastemanuaali.autismiliitto.fi/wp-content/uploads/2013/04/Haaste-opas-osa-2-Kommunikaation-tukeminen.pdf> 20.10.2023
- Digi- ja väestötietovirasto. 2024. Hoitopaikan valinta tilapäisellä asuinpaikkakunnalla. <https://www.suomi.fi/kansalaiselle/terveys-ja-sairaanhoito/sairastaminen/opas/hoitopaikan-valinta/hoitopaikan-valinta-tilapaisella-asuinpaikkakunnalla> 20.12.2023
- Jamk. 2024. Opinnäytetyö. <https://help.jamk.fi/opinnaytetyo/fi/> 29.2.2024
- Karelia ammattikorkeakoulu. Karelian opinnäytetyön ohje.
<https://libguides.karelia.fi/c.php?g=679019&p=4901221> Luettu 8.10.2023.
- Kehityksellinen kielihäiriö. 2019. Käypä hoito -suositus. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. <https://www.kaypahoito.fi/hoi50085> 20.10.2023
- Kipu. 2017. Käypä hoito -suositus. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. <https://www.kaypahoito.fi/hoi50103> 10.10.2023
- Lämsä, T. & Erkolahti, R. 2013. Valikoiva puhumattomuus - haasteena lapsen vaikeneminen. Helsinki: Duodecim.
<https://www.duodecimlehti.fi/duo11387>
- Oroza. V. 2007. Maahanmuuttaja yleislääkärin vastaanotolla. Duodecim.
<https://www.duodecimlehti.fi/duo96296> 10.11.2023
- Papunet. 2023. A. Kuvakommunikointi.
<https://papunet.net/teemat/kuvakommunikointi> 20.11.2023

- Papunet. 2023. B. Kommunikointitaulu.
<https://papunet.net/tietoa/kommunikointitaulu> 08.11.2023
- Papunet. 2023. C. Kuvat kommunikoinnissa. <https://papunet.net/tietoa/kuvat-kommunikoinnissa> 10.11.2023
- Siunsote. 2023. Kuvat kommunikoinnissa. <https://www.siunsote.fi/kuvat-kommunikoinnissa> 25.10.2023
- Siunsote. 2022. Milloin pitää hakeutua päivystykseen ja milloin terveysasemalle? <https://www.siunsote.fi/-/milloin-pitaa-hakeutua-paivystykseen-ja-milloin-terveysasemalle-> 22.11.2023
- STM. 2023. Terveystieteiden päivystys. <https://stm.fi/paivystys> 27.10.2023
- STM. 2024. Sairaalat ja erikoissairaanhoido. <https://stm.fi/sairaalat-erikoissairaanhoido> 28.1.2024
- Superlehti. 2022. Selektiivinen mutismi: Puhumisen vaikeus helpottaa sana sanalta. <https://www.superlehti.fi/hyvinvointi/terveys/selektiivinen-mutismi-puhumisen-vaikeus-helpottaa-sana-sanalta/> 1.12.2023
- Tehy. 2022. Uudet kuvakortit auttavat kommunikoinnissa ukrainalaisten kanssa. <https://www.tehylehti.fi/fi/uutiset/uudet-kuvakortit-auttavat-kommunikoinnissa-ukrainalaisten-kanssa> 16.11.2023
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). <https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk> 10.3.2023
- Terveyskyla. 2023. Aivot ja toimintakyky. <https://www.terveyskyla.fi/aivotalo/aivot-ja-toimintakyky/puhe-ja-kieli/kuntoutusta-ja-tukea-afasiaan/kommunikoinnin-apuvalineet> 10.10.2023
- Terveystalo. 2023. Autismi ja autismikirjon häiriöt. <https://www.terveystalo.com/fi/tietopakettit/autismi-ja-autismikirjon-hairiot> 10.10.2023
- THL. 2021. Sairaalapäivystysten nykytila – keskeiset haasteet toiminnassa ja arvioinnissa. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143121/URN_ISBN_978-952-343-730-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y 05.12.2023
- THL. 2023. A. Sote-asiakastiedon laatu. <https://thl.fi/aiheet/tiedonhallinta-sosiaali-ja-terveysalalla/mita-tiedonhallinta-on-/sote-asiakastiedon-laatu> 5.12.2023
- THL. 2023. B. Terveystieteiden avohoidon käynnit hyvinvointialueittain ja kunnittain. https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/avo/perus01/summary_alue0201?palvelusektori_0=918725&palvelumuoto_0=33780&yhteystapa_0=226667&ammattiryhma_0=30664&kiireellisyys_0=843176&kavijaryhma_0=131318&mittari_0=87578# 21.11.2023
- Tilastokeskus 2011. Kuka on maahanmuuttaja? https://stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-02-15_003.html?s=0 15.2.2011
- Tilastokeskus. 2017. Maahanmuuttajat ja kotoutuminen. <https://stat.fi/tup/maahanmuutto/index.html> 1.1.2017.
- TTL 2024. Palaute on työelämän pienin suuri asia, <https://www.ttl.fi/tyopiste/palaute-on-tyoelaman-pienin-suuri-asia> 4.11.2024.
- Verner. 2023. Kommunikointi. <https://verneri.net/yleis/kommunikointi> 11.12.2023
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2024. <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut> 11.11.2024

Tietokanta	Hakusana	Yhdistelmät	Hakutulokset	Hakutuloksia käytetty
Academic Search Premier	Picture cards in healthcare	Apply related words. Also search within the full text of the articles. Apply equivalent subjects.	5	0
Academic Search Premier	Communication that supports speech	Apply related words. Also search within the full text of the articles. Apply equivalent subjects.	166	0
Academic Search Premier	Picture cards	Apply related words. Also search within the full text of the articles. Apply equivalent subjects.	3588	0
Terveysportti	Puhetta tukeva kommunikointi		0	0
Medic	Picture cards		57	0
PubMed	Picture cards in healthcare		12	0
PubMed	Picture cards		81	0
PubMed	Communication that supports speech		1050	0

Campbell Library	Communication that supports speech		0	0
---------------------	--	--	---	---